

BARBARA CHOJNACKA

RELACJE RODZEŃSTWA
W RODZINIE Z DOŚWIADCZENIEM PARENTYFIKACJI
– PERSPEKTYWA BIOGRAFICZNA

WPROWADZENIE

Rodzina była i pozostaje najważniejszą przestrzenią życia i rozwoju człowieka, a doświadczenia z nią związane niosą ze sobą znaczące i często nieuniknione konsekwencje w późniejszym życiu niemal każdego człowieka. Jest to niewątpliwie wynikiem tego, że w rodzinie występuje niespotykany w innych grupach społecznych rodzaj relacji między jej członkami, opierający się na wyjątkowej bliskości, więzi i intymności, a także specyficznych dla niej rolach, prawach i obowiązkach (Chojnacka, 2020). Jednakże w wyniku różnorodnych okoliczności dochodzić może do osłabienia systemu rodzinnego (Sang, Cederbaum i Hurlburt, 2013), co skutkuje koniecznością angażowania dzieci do realizacji zadań i obowiązków rodziców (Schier, 2015). Taką sytuację określa się mianem parentyfikacji. Parentyfikacja polega na funkcjonalnym i/lub emocjonalnym odwróceniu ról między dzieckiem a rodzicem/rodzicami (Minuchin, 1974). W związku z tym, przeobrażeniu ulega również relacja między rodzeństwem w obrębie systemu rodzinnego.

W artykule zaprezentowano analizy odnoszące się do relacji między rodzeństwem, z którego przynajmniej jedno było dzieckiem parentyfikowanym, a więc przejmowało zadania rodziców wobec brata lub siostry. Realizowane przez autorkę badania, osadzone zostały w paradygmacie interpretatywnym, z zastosowaniem metody biograficznej i techniki autobiograficznego wywiadu narracyjnego Fritza Schütze (1983). Przyjęta perspektywa badawcza pozwoliła na

Dr BARBARA CHOJNACKA – Katedra Pedagogiki Społecznej, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Szczeciński; adres do korespondencji: ul. Michała Kleofasa Ogińskiego 16, 71-431 Szczecin; e-mail: barbara.chojnacka@usz.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5635-3126>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

podjęcie próby rozpoznania zjawiska parentyfikacji w kontekście całościowym osób parentyfikowanych. W artykule skoncentrowano się na szczególnym jego aspekcie – relacjach rodzeństwa i doświadczeniach z nimi związanych z perspektywy osób parentyfikowanych. Podjęto próbę rekonstrukcji procesu przejmowania ról rodzicielskich wobec rodzeństwa w dzieciństwie, konsekwencji z niego wynikających oraz prób renormalizacji stosunków w dorosłym życiu.

ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE

Rodzina jako system

Problematyka tu poruszana w sposób znaczący dotyka rodziny, jej problemów oraz realizowanych w jej ramach ról. Postrzeganie rodziny jako systemu pozwala na uzyskanie perspektywy wyjaśniającej owe procesy.

Zgodnie z teorią systemową jednostka (członek rodziny)

jest partnerem w relacjach społecznych z pewną liczbą innych jednostek, relacje te są zazwyczaj zintegrowane. [...] Aby pewna liczba relacji społecznych uległa zintegrowaniu, musi zachodzić nie tylko współdziałanie między jednostką a każdym z jej partnerów, ale też współdziałanie między jej partnerami. Kiedy istnieje takie współdziałanie, a relacje społeczne między jednostką a niektórymi z jej partnerów są zintegrowane, łącznie składają się one na system społeczny. (Znaniński, 2011, s. 267)

Wzajemne relacje i sprzężenia, zgodnie z ogólną teorią systemów Ludwika von Bertalanffy'ego (1984), to główne aspekty systemu jako takiego. Poszczególne jego elementy postrzegane są z punktu widzenia funkcji w nim pełnionych. Traktując zatem rodzinę jako system wskazać należy na jego podstawowe cechy:

1. Wszystkie części rodziny są ze sobą powiązane.
2. Jedna część rodziny nie może być rozumiana w oderwaniu od reszty systemu rodzinnego.
3. Funkcjonowanie rodziny nie może być w pełni zrozumiane poprzez zrozumienie poszczególnych członków rodziny lub podgrup.
4. Struktura i organizacja rodziny są ważnymi czynnikami, które silnie wpływają i determinują zachowanie członków rodziny.
5. Wzorce transakcyjne systemu rodzinnego silnie kształtują zachowanie członków rodziny. (Miller i in., 2000, s. 169)

Istotna w tym miejscu okazuje się struktura rodziny, która odnosi się do organizacji, składu, a definiowana jest jako „zespół funkcjonalnych wymagań, wypełnianych przez określoną osobę (osoby), i oczekiwań, jakie wobec tej osoby

(osób) są kierowane” (Świętochowski, 2017, s. 27). Rodzina funkcjonująca jako system tworzy swoją hierarchię, w ramach której organizuje konkretne podsystemy, zwykle według kryterium płci lub pokolenia i są to przeważnie subsystemy: rodzicielski, małżeński, dziecięcy (obejmujący rodzeństwo) (Fleming, 2003). Struktura ta wyznacza układ ról wewnątrzrodzinnych i społecznych przypisanych poszczególnym członkom (Świętochowski, 2017). „Role rodzinne definiowane jako powtarzające się wzorce zachowań, za pomocą których jednostki wypełniają funkcje rodzinne. Są to rutynowe zadania rodzinne, takie jak gotowanie lub wynoszenie śmieci” (Miller i in., 2000, s. 171). Ich realizacja uruchamia określone mechanizmy i procesy, dzięki którym możliwe jest stabilne funkcjonowanie systemu rodzinnego, jego stałość i homeostaza (Kim i Rose, 2014).

„Homeostaza rodzinna zapewnia koncepcyjne zrozumienie tego, jak rodziny radzą sobie z ciągłymi kryzysami i wyzwaniem, gdy jeden z członków rodziny cierpi na chorobę” (Kim i Rose, 2014, s. 2451). Rodzinne dążenie do utrzymania wewnętrznej równowagi wydaje się być jej celem podstawowym. Kiedy natomiast ów balans nie jest osiągnięty czy zagrożony rodzina uruchamia mechanizmy morfostatyczne mające przywrócić stan stabilności. Oznacza to także konieczność utrzymania równowagi między zmianą (pod wpływem kryzysów normatywnych i nienormatywnych) a stałością (utrzymaniem status quo) (Fleming, 2003). Za takie, w odniesieniu do podejmowanych tu rozważań, postrzegać można procesy związane z angażowaniem poszczególnych podsystemów w realizowanie zadań i ról innych. W obszarze tych zagadnień mieści się zjawisko parentyfikacji.

Parentyfikacja

Systemowe rozumienie rodziny stanowi podłoże do rozumienia procesu odwrócenia ról między dzieckiem a rodzicem/rodzicami określanego terminem „parentyfikacja” (Minuchin, 1968). Angażowanie poszczególnych członków rodziny, w tym przypadku dzieci, w utrzymanie jej funkcjonalności dokonuje się w określonych sytuacjach. K. Schier (2015) wskazuje na grupy ryzyka, a więc rodziny, w których dochodzi do osłabienia czy wręcz upośledzenia funkcjonowania systemu rodzinnego, a co za tym idzie do kierowania konkretnych oczekiwań w stronę dziecka. Do osób szczególnie narażonych na doświadczenie parentyfikacji należą: dzieci osób uzależnionych (od alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych, zachowań ryzykownych), dzieci rodziców przewlekłe chorych (fizycznie i/lub psychicznie), dzieci posiadające chore lub niepełnosprawne rodzeństwo, dzieci z rodzin monoparentalnych (osieroconych, rozwiedzionych), dzieci rodziców skonfliktowanych lub będących w trakcie rozwodu, dzieci z rodzin zastępczych oraz dzieci imigrantów.

W takiej sytuacji dziecko troszczy się o potrzeby rodziny i jej członków (Schier, 2015), realizując wiele zadań wykraczających poza jego siły, możliwości czy etap rozwoju (Earley i Cushway, 2002). Według strukturalnej teorii systemu rodzinnego (*structural family system theory*) odwrócenie ról prowadzi do naruszenia granic między subsystemami (Minuchin, 1974). Dziecko parentyfikowane, określane jako „rodzicielskie” przejmując zadania rodziców w wielu obszarach funkcjonowania rodziny. W wyniku tego dziecko traci możliwość bezpiecznego rozwoju w granicach pokoleniowych (Sang i in., 2013; Chojnacka, 2022).

Zadania realizowane przez dziecko parentyfikowane mają charakter instrumentalny i emocjonalny (Minuchin, 1968). Pierwszy oznacza troskę o zaspokajanie potrzeb materialnych i organizacyjnych rodziny, a zatem realizowanie przez dziecko takich zadań jak: prace domowe (gotowanie, sprząatanie, zakupy, pranie), sprawowanie opieki nad rodzeństwem i innymi członkami rodziny, np. chorymi (DiCaccavo, 2006; Hooper, 2008a). Drugi typ parentyfikacji wiąże się z zaspokajaniem potrzeb emocjonalnych rodziców i/lub rodzeństwa. Dziecko staje się wówczas towarzyszem, powiernikiem, wsparciem, mediatorem, partnerem, wychowawcą (Jurkovic i in., 1999; Hooper, 2008a, 2008b; Schier, 2015; Chojnacka, 2021a). Czynnikiem łączącym oba wskazane rodzaje parentyfikacji jest poczucie odpowiedzialności dziecka za system rodzinny i jego trwałość, wynikający z silnych wewnątrzrodzinnych więzi (Chojnacka, 2021a). Parentyfikowane dzieci przejmują na swoje barki role rodzicielskie, dokonując zwykle koniecznej w danej sytuacji rodziny, przejścia z pozycji dziecka w miejsce rodzica – osoby dorosłej. Mowa tu zatem o transgresji z roli osoby otaczanej troską i opieką do roli odpowiedzialnego opiekuna (Chojnacka, 2018, 2021b). Powierzenie starszemu rodzeństwu opieki nad młodszym wydaje się procesem naturalnym przede wszystkim z systemowego punktu widzenia: ze względu na bliskość i intymny charakter więzi, zwykle bardzo dobrą wzajemną znajomość siebie nawzajem, wspólnie spędzany czas i potrzebę wzajemnej kontroli (w dzieciństwie oznaczającym zarówno troskę, jak i rywalizację) (Howe, Recchia i Kinsley, 2023).

Relacje rodzeństwa

Przedmiotem niniejszych rozważań są relacje rodzeństwa w odniesieniu do systemowych mechanizmów funkcjonowania rodziny, a przede wszystkim odwróconego porządku ról w jej obrębie. Zdecydowana większość światowej populacji (80%) posiada przynajmniej jednego brata lub siostrę (Rittenour, 2007; Volling i Blandon, 2003). Relacje z rodzeństwem okazują się najdłużej trwającymi w życiu człowieka, określane są jako pierwotne. Zazwyczaj posiadamy rodzeństwo na długo przed założeniem własnej rodziny prokreacyjnej, rodzeństwo

pozostaje obecne w naszym życiu po śmierci rodziców będących trzonem rodziny generacyjnej. Można stwierdzić, że relacja ta trwa do końca naszego bądź rodzeństwa życia (Kosiol, 2015).

Relacje między rodzeństwem można analizować na podstawie wielu czynników, w tym pozycji w systemie rodzeństwa, ról przyjmowanych przez różne rodzeństwo, norm rodzinnych dotyczących oczekiwanych zachowań dzieci, zakresu tworzenia koalicji w systemie rodzeństwa oraz funkcji, jakie rodzeństwo pełni dla siebie nawzajem (Ihinger-Tallman i Hsiao, 2003. s. 1502).

Na obraz i jakość relacji w rodzeństwie wpływ mają także: liczba rodzeństwa, wiek, płeć, kolejność urodzenia, różnica wieku pomiędzy rodzeństwem, temperament, poziom intelektualny dzieci i rodziców, ich cechy osobowości itp. (Kosiol, 2015). Uwzględniając powyższe aspekty należy podkreślić wielowymiarowość i specyfikę tej relacji. Różnią się one jakościowo od relacji nawiązywanych z innymi członkami systemu rodzinnego czy też z osobami, które do niego nie należą (Wałęcka-Matyja, 2018). Relację rodzeństwa charakteryzuje zwykle silna intymna więź (Howe, Recchia i Kinsley, 2023), której wyjątkowość zasadza się na braku możliwości odnalezienia czy odtworzenia takich stosunków w innych związkach interpersonalnych czy pozarodzinnych grupach (Wałęcka-Matyja, 2018). Niektórzy badacze rodziny zakładają, że przyczyną takiego stanu rzeczy są „narodziny w tym samym gnieździe” (Wałęcka-Matyja, 2018, s. 46), a co za tym idzie posiadanie wspólnego dziedzictwa genetycznego (ok. 50% genów identycznych).

Relację z rodzeństwem określa się jako przypisaną, bowiem istnieje ona dzięki wspólnemu rodzicielstwu, a nie w wyniku dokonanego wyboru. Rodzeństwo się posiada, tak jak posiada się rodziców. Nie można go sobie wybrać, co ma miejsce w przypadku doboru przyjaciół czy partnerów (Wałęcka-Matyja, 2018, s. 47).

Funkcjonowanie w takiej pierwotnej relacji z bratem lub/i siostrą stanowi istotny element szeroko pojętych doświadczeń rodzinnych. Te zaś, ze względu na swoją nieuchronność, długość trwania, specyficzną intymność i bliskość oraz wyjątkowość ról w jej ramach realizowanych, praw czy obowiązków mają istotne znaczenie dla każdego człowieka (Chojnacka, 2020). Badania wskazują, że doświadczenia rodzinne znacząco wpływają na rozwój (Pawłowska, 2001) oraz funkcjonowanie człowieka na dalszych etapach jego życia (Hinde, 1997). W kontekście podejmowanego tu zagadnienia należy zatem szczególnie podkreślić relacje rodzeństwa kształtujące się w obrębie ich własnego subsystemu, ale też ich zależność od funkcjonalności całego systemu rodzinnego. Ponadto można stwierdzić, że człowiek w znacznym stopniu jest zmuszony do przebywania

z rodzeństwem, zwłaszcza w okresie dzieciństwa i adolescencji, co wiąże się z bardzo dobrą znajomością siebie nawzajem, wspólnie spędzonym czasem, ale także rywalizacją o pozycję w rodzinie czy uwagę rodziców, konfliktami czy poczuciem bycia kontrolowanym lub obowiązkiem kontrolowania (Howe, Recchia i Kinsley, 2023). W dalszym – dorosłym już – życiu relacje te jawią się jako bardziej dobrowolne, nie będące wynikiem nacisków rodzicielskich czy innych czynników, bardziej egalitarne (Wałęcka-Matyja, 2018). Badania dowodzą, że istnieje ciągłość w swoistej jakości relacji między rodzeństwem, co oznacza, że bliskie relacje w dzieciństwie owocują podobną bliskością w dalszych etapach życia (Howe, Recchia i Kinsley, 2023). Można zatem przypuszczać, że relacje trudne, zaburzone, odwrócone również mogą mieć znaczenie dla ich kształtu i przebiegu w dorosłości. Dlatego też w artykule podjęto rozważania nad relacjami rodzeństwa z doświadczeniem parentyfikacji w perspektywie biograficznej.

METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

Poddane tu analizie dane empiryczne pozyskane zostały w toku szerszych badań nad doświadczeniem parentyfikacji w rodzinie. Badania zrealizowano w paradygmacie interpretatywnym, zastosowano metodę biograficzną oraz technikę autobiograficznego wywiadu narracyjnego Fritza Schütze (1983). Prezentowane badania przeprowadzono w ramach rozprawy doktorskiej pt. *Doświadczenie parentyfikacji w perspektywie biograficznej* w okresie od kwietnia do września 2018 r. Ich przedmiotem uczyniono doświadczenie parentyfikacji w perspektywie biograficznej. Przyjęto, że składają się na nie: doświadczenia biograficzne odnoszące się do sfery życia rodzinnego oraz znaczenia jakie parentyfikowane osoby im przypisują. Narratorzy przedstawiali bieg swojego życia, w rodzinnym kontekście, dokonując swoistej konstrukcji opowieści na jego temat, w której zawarli swoje postrzeżenie oraz intepretowanie sytuacji systemu rodzinnego, relacji między jego członkami i otoczeniem, własnych przeżyć, nadając konkretne znaczenia (Urbaniak-Zajac i Kos, 2013, s. 45). Pozyskany materiał empiryczny został poddany transkrypcji, a następnie analizie zgodnie z wytycznymi Fritza Schütze (1983). Narracje autobiograficzne stają się źródłem poznania subiektywnych doświadczeń, w tym przypadku osób, które przejmowały role dorosłych w rodzinie. Dlatego też doświadczenie sytuacji rodzinnych predestynujących do odwrócenia porządku ról w rodzinie stało się głównym kryterium doboru uczestników badania (dobór celowy). Mowa tu o wskazanych wcześniej grupach ryzyka (Schier, 2015). Wzięło w nim zatem udział 25 osób w wieku od 20 do 67 lat, w tym ośmiu mężczyzn i siedemnaście kobiet.

Przedmiotem podejmowanych w artykule analiz i rozważań jest natomiast jeden aspekt rodzinnego doświadczenia, jakim jest odwrócenie ról, a mianowicie relacje między rodzeństwem w sytuacji, gdy przynajmniej jedno z nich jest/było osobą parentyfikowaną.

Analiza materiału pozwoliła na odtworzenie relacji w gronie członków rodziny kształtujących się w wyniku odwrócenia ról i swoistego zaburzenia granic między subsystemami rodzicielskim i dziecięcym. Wynikiem tych procesów są także zniekształcone relacje pośród rodzeństwa. Przyjęta perspektywa badawcza pozwoliła na dostrzeżenie ich znaczenia dla rozwoju dzieci w rodzinie z doświadczeniem parentyfikacji oraz ich konsekwencji w dalszym ich życiu.

Wobec powyższego, na potrzeby dokonywanych tu analiz, sformułowano następujące pytania badawcze:

– Jak narratorzy (osoby parentyfikowane) opisują i interpretują realizowane przez nich role względem rodzeństwa?

– Jakie układy relacji między rodzeństwem wyłaniają się z narracji autobiograficznych?

– Jak narratorzy (osoby parentyfikowane) opisują i interpretują konsekwencje odwróconego porządku ról w rodzinie dla relacji rodzeństwa?

Takie ujęcie problematyki, pozwala na spojrzenie na system rodzinny w sytuacji odwrócenia ról, nie tylko z perspektywy rodzic – parentyfikowane dziecko, ale również z perspektywy relacji wewnątrz podsystemu dziecięcego.

WYNIKI

W toku analiz narracji autobiograficznych wyodrębnione zostały kategorie opisujące doświadczenie parentyfikacji: dzieciństwo parentyfikowane, rodzicielstwo parentyfikujące oraz procesualny obraz odwrócenia ról w rodzinie (Chojnacka, 2021a). Wśród ról realizowanych przez parentyfikowane dzieci w rodzinie wskazano następujące role: opiekun (troska, jaką parentyfikowani otaczali członków rodziny w codziennym funkcjonowaniu), wychowawca (rola realizowana wobec rodzeństwa, obejmująca poczucie odpowiedzialności za ich edukację, rozwój, przyszłość), służący (wykonywanie większości prac w gospodarstwie domowym, obsługa członków rodziny), obrońca (w sytuacji zagrożenia), doradca (uczestnictwo w procesie podejmowania decyzji), decydent (odpowiedzialność za podejmowanie decyzji), partner (towarzysz rodzica, niejako w zastępstwie drugiego), powiernik (wysłuchujący problemów rodzica), pośrednik (w komunikacji pomiędzy rodzicami), winny (obarczający się winą za problemy

rodzinne), organizator (osoba odpowiedzialna – wyznaczająca rytm życia rodzinnego), zarabiający (wspierający rodzinę finansowo) (Chojnacka, 2021a).

Relacje z rodzeństwem

Analizując powyższe role można je podzielić na dwie grupy – te, które realizowane są wobec całego systemu rodzinnego, role względem rodziców oraz podejmowane w stosunku do rodzeństwa. Ujęte zostały one w poniższej tabeli 1.

Tabela 1. Role realizowane przez dziecko parentyfikowane w rodzinie

Role realizowane wobec systemu rodzinnego	Organizator
	Służący
	Decydent
	Winny
	Zarabiający
Role realizowane wobec rodziców	Doradca
	Partner
	Powiernik
	Pośrednik
Role realizowane wobec rodzeństwa	Obrońca Opiekun
	Wychowawca

Źródło: opracowanie własne.

Do bezpośredniej relacji z rodzeństwem odnoszą się trzy role: obrońcy, opiekuna oraz wychowawcy. Podkreślić tu należy, że dwie pierwsze mogą odnosić się zarówno do rodziców, jak i do rodzeństwa. Dziecko w roli obrońcy w sytuacjach zagrożenia (zagrożających zdrowiu lub życiu, a na pewno dobrostanowi psychicznemu jej członków) mających miejsce w rodzinie stawało między agresorem (zwykle jednym z rodziców) a potencjalną ofiarą (bratem, siostrą). Niejednokrotnie oznaczało to przyjmowanie ciosów (fizycznych i werbalnych) na siebie, by ochronić przed nimi rodzeństwo. Najbardziej znaczące w relacji osób parentyfikowanych z bratem lub siostrą były role opiekuna i wychowawcy. Narratorzy podkreślali konieczność zajmowania się młodszym rodzeństwem w dzieciństwie. Wiązały się z tym takie czynności jak: karmienie, przewijanie, spędzanie czasu, odprowadzanie i odbieranie z przedszkola lub szkoły, wizyty u lekarza, uczestniczenie w zebraniach szkolnych, tzw. pilnowanie, pielęgnowanie (Chojnacka, 2021a).

To było z moją najmłodszą siostrą pamiętam wiesz, że nie przewijałam jej i takie rzeczy, bo byłam tylko pięć lat od niej starsza, ale bawiłam się z nią cały czas. Cały czas się nią opiekowałam, karmiłam ją, nawet ją tam gdzieś zaprowadzałam do przedszkola czy odprowadzałam (W7¹, kobieta lat 29).

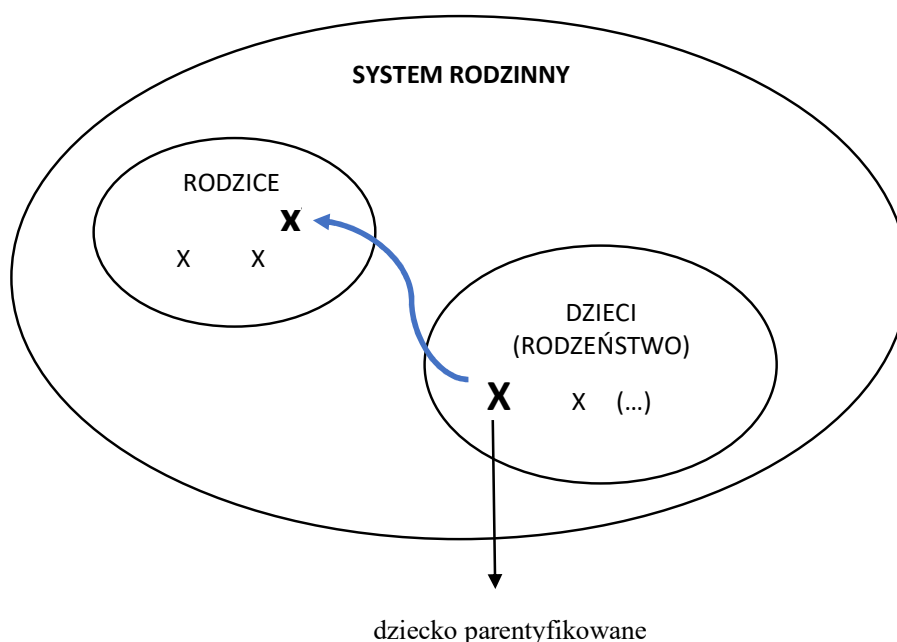
Zawsze było tak, że to ja się musiałam zajmować siostrą, zawsze ja byłam taką... tą odpowiedzialną, tą, co ugotuje posprząta, wypierze... (W18, kobieta lat 27).

W odniesieniu do roli opiekuna kluczowe wydaje się poczucie odpowiedzialności, w tym kontekście za drugiego człowieka – brata/siostrę – jego/jej zdrowie, życie i szeroko pojmowany dobrostan. Podobny rodzaj obowiązku i troski występuje w sytuacji realizowania roli wychowawcy rodzeństwa. Wśród podejmowanych działań i postaw wskazać można: troskę o ich edukację (wspieranie w nauce, utrzymywanie kontaktów ze szkołą, uczęszczanie na zebrania w szkole), bycie wzorem do naśladowania dla rodzeństwa (parentyfikowani postawieni w pozycji dorosłego w rodzinie stawali się punktem odniesienia), stawianie czoła trudnościom wychowawczym (rodzeństwo w różny sposób reagowało na rodzinne sytuacje, np. buntem, nieposłuszeństwem, autodestrukcją itp.), organizowanie czasu rodzeństwu (zabawa, wyjścia, ciekawe zajęcia), troskę o rozwój i przyszłość rodzeństwa, stawianie podopiecznym wymagań, wyznaczanie obowiązków, zakazywanie (czynności wchodzące w zakres kompetencji wychowawczych rodzica). Rola wychowawcy łączyła się ze znacznym poczuciem odpowiedzialności za młodsze rodzeństwo w kontekście jego rozwoju, socjalizacji i troski o przyszłość (Chojnacka, 2021a).

I potrafili przyjść ludzie z wioski i mówić o rzeczach, które on [brat – przyp. B. Ch.] zrobił, a... ja musiałam tłumaczyć ciągle, czy był, czy nie był i uważam, że chyba lepiej by było, gdyby tłumaczyli go rodzice, bo cztery lata starsza siostra, to nie jest jakiś wzór (W12, kobieta lat 25).

Tak przedstawione role dziecka parentyfikowanego pozwalają określić system rodziny, w obrębie którego są realizowane, jako zniekształcony czy wręcz zaburzony. Jest to szczególnie widoczne w kontekście funkcjonowania subsystemów rodzinnych oraz relacji między nimi. W analizowanych sytuacjach dziecko parentyfikowane, przyjmując na siebie jedną lub więcej ról osób dorosłych (rodziców) staje się realnie częścią podsystemu rodzicielskiego/dorosłych (Minuchin, 1974).

¹ W całym artykule literę W przyjęto do oznaczenia wywiadów, cyfra oznacza numer wywiadu (W – wywiad, 7 – numer wywiadu).

Rysunek 1. System rodzinny z doświadczeniem parentyfikacji w kontekście relacji między subsystemami

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 1 odzwierciedla relacje w systemie rodzinnym, w którym nastąpiło odwrócenie ról. Jeden z uczestników podsystemu dziecięcego zostaje niejako wybrany do bycia dorosłym. Dokonuje się tu swoisty transfer pomiędzy subsystemami. Parentyfikowane dziecko staje się członkiem systemu rodziców, a co za tym idzie na jego barki składane są konkretne zadania odzwierciedlające komponenty roli rodzicielskiej, takie jak: odpowiedzialność, opieka, wsparcie oraz troska (Chojnacka, 2021a). Włączenie do subsystemu rodziców oznacza jednocześnie wyłączenie (całkowite bądź częściowe) z subsystemu dzieci (rodzeństwa). Ma to istotne znaczenie dla relacji w obrębie tego podsystemu – relacji między rodzeństwem. Kształtują się one różnie, w zależności od różnych czynników kształtujących sytuację rodzinną. Na podstawie analizowanych narracji wskazano konkretne układy relacji w rodzeństwie w obliczu parentyfikacji. Przedstawiono je w tabeli 2.

Tabela 2. Układy relacji w rodzeństwie z doświadczeniem parentyfikacji

Układ relacji w rodzeństwie	
<i>1P – zarówno kobieta, jak i mężczyzna</i>	$1P + 1$
<i>1P – zarówno kobieta, jak i mężczyzna</i>	$1P + 1 + 1 + \dots$
<i>1P – kobieta</i> <i><u>1</u> – mężczyzna</i>	$\underline{1} + 1P (+1)$
<i>1P – zarówno kobieta, jak i mężczyzna</i>	$1 + 1 + \dots + 1P$
<i>1P – zarówno kobieta, jak i mężczyzna</i>	$1 + \dots + 1P + 1 + \dots$

1P – dziecko parentyfikowane, 1 – pojedynczy członek rodzeństwa (brat lub siostra)

Źródło: opracowanie własne.

Pierwszy z zaprezentowanych układów relacji rodzeństwa w rodzinie opiera się na niepisanej zasadzie, wedle której najstarsze dziecko zobowiązane jest do wspierania rodziców w wypełnianiu ich zadań lub przejmowania odpowiedzialności za nie. Podkreślić należy, że opisywana sytuacja dotyczy dwójki rodzeństwa. Transfer do subsystemu rodzicielskiego starszego z dzieci wrywa go niejako z subsystemu dziecięcego. Rodzeństwo traci zatem możliwość pozostawania w naturalnej relacji ze sobą opartej na wspólnie spędzonym czasie, względnej równości pozycji w rodzinie, zabawie itp. Młodszy brat lub młodsza siostra traci jedyne towarzysza, zyskuje zaś kolejnego (niekiedy jedyne) rodzica, który w obliczu różnych trudnych sytuacji w rodzinie przejmuje nad nim/nią opiekę próbując zapewnić bezpieczeństwo i względnie stabilne warunki funkcjonowania. Można zatem stwierdzić, że starsze rodzeństwo w obliczu rodzinnych problemów staje się nad wiek odpowiedzialne. Reakcje młodszego to wielokrotnie bunt, zachowania autodestrukcyjne, sięganie po alkohol i inne używki, agresja itp.

Opiekowałam się swoim bratem, jak rodzice pracowali, no to trzeba było robić wszystko: i rozpalić w piecu, i nakarmić zwierzęta – już nie mieliśmy jakoś specjalnie dużo zwierząt gospodarczych, tylko głównie jakieś tam psy, ale musiałam... często to ja musiałam tłumaczyć brata za wszystko, przez to że rodzice pracowali. I potrafili przyjść ludzie z wioski i mówić o rzeczach, które on zrobił, a... ja musiałam tłumaczyć ciagle (W12, kobieta, 25 lat).

Biorąc pod uwagę fakt, że w diadzie rodzeństwa brat czy siostra są dla siebie jedynymi towarzyszami, rozerwanie tej relacji zachodzące przy odwróceniu ról w rodzinie, może nieść za sobą negatywne konsekwencje. Dziecko parentyfikowane wciela się w rolę dorosłego w rodzinie, internalizuje ją, z czasem coraz bardziej się z nią identyfikuje uważając za swoją. Oznacza to trudności w powrocie do równowagi w relacji między rodzeństwem w dorosłości. Wśród najczęstszych scenariuszy wskazać należy: długotrwały proces renormalizacji stosunków, pozostawanie w układzie odwróconych ról lub rzadkie/zerwane kontakty.

No i też te relacje z bratem troszeczkę z tego tytułu zostały zniekształcone, ponieważ przejąłem rolę ojca, czyli stałem się odpowiedzialny za brata, wiadomo pilnowałem, żeby się uczył i tak dalej, żeby też w złe towarzystwo nie popadał i przez to te nasze relacje takie zostały zniekształcone i rzeczywiście te relacje praktycznie [...] uległy zmianie w wieku 40 lat, jak brat czterdziestkę osiągnął (W20, mężczyzna, 46 lat).

Drugi układ również odnosi się do sytuacji, w której najstarsze dziecko (niezależnie od płci) przejmuje rolę dorosłego/rodzica w rodzinie, jednakże większa jest liczba rodzeństwa (co najmniej dwoje). Liczniejsze rodzeństwo gwarantuje trwałość podsystemu dzieci w rodzinie, dzięki czemu młodsi bracia lub siostry nie tracą równorzędnych sobie towarzyszy zabaw. Najstarsze zaś delegowane do odpowiedzialnych zadań stawało się niejako zastępczym rodzicem, gdy pozostali mogli pozostać w swoim dziecięcym świecie.

Kwestia dużej rodziny i pojawiania się dzieci po kolei spowodowało to, że ja jako najstarsza musiałam się nimi zajmować i to chyba było takie największe cierpienie i żal jaki miałam do rodziców w tym czasie, że moje koleżanki biegały po podwórku, no a mama, ponieważ tata pracował, więc dzieci było dużo, więc ja miałam tam wciskane oczywiście wózki i były akcje dookoła bloku z tymi wózkami, pilnowania i wtedy kiedy moje koleżanki mogły jeszcze wyjść na dwór to ja musiałam na przykład pomagać mamie kąpać, pomagać mamie sprzątać” (W11, kobieta, 45 lat).

Układ trzeci odzwierciedla przypisanie ról opiekuńczych do płci żeńskiej, odzwierciedla bowiem sytuacje, w której gdy najstarsze dziecko to chłopiec, zadania osób dorosłych przejmuje kolejne – płci żeńskiej. Uzasadnić to można opisywanymi w literaturze mechanizmami, zgodnie z którymi do roli opiekuna w rodzinie predestynowane jest zwykle dziecko potrafiące empatycznie reagować na potrzeby innych (Schier, 2015; Ohntrup i in., 2010). Znacznie częściej dziewczynki podejmują opiekę nad członkami rodziny i zajmują się domem (Burton, 2007), co niejako utwierdza stereotypowy sposób postrzegania ról rodzinnych przypisanych płci.

No mnie denerwowało to, że moi bracia nie mieli żadnych obowiązków w domu, a ja musiałam robić wszystko. No ja odkąd pamiętam, to musiałam całutki dom posprzątać, mama wtedy szła na zakupy, a chłopaki sobie gdzieś szli. Ja musiałam być taką małą panią domu. Ja musiałam obiad ugotować – bardzo szybko nauczyłam się gotować. Ja musiałam dom posprzątać. Wszystko było na mojej głowie, mimo że jestem najmłodsza. Oni, myślę, mieli się mną opiekować, a ja miałam jakby cały dom ogarniać (W16, kobieta, lat 23).

Kolejny układ relacji w rodzeństwie z doświadczeniem parentyfikacji to sytuacja, w której role dorosłych przejmuje dziecko najmłodsze. Dzieje się tak wówczas, gdy między starszymi dziećmi a młodszymi różnica wieku jest na tyle duża, że ci pierwsi zdążą już opuścić dom rodzinny i zwykle założyć własne.

Pomiędzy mną a moim rodzeństwem jest tak naprawdę kilkanaście lat różnicy... pół żartem, pół serio, nikt mi nie powie, że byłem planowany. Ale tak wychodząc od tego żartu, mogę powiedzieć, że z perspektywy czasu patrzę na to tak, że być może dzięki temu, że wówczas się pojawiłem, to moja mama zostając sama na takiej wsi, w takim otoczeniu tak naprawdę miała jakiś powód ku ... ku dalszemu życiu? [...] Patrząc na to z perspektywy czasu, to kiedy byłem takim małym chłopcem, to moja rola w rodzinie polegała najprawdopodobniej na tym, że po prostu byłem takim małym motorkiem napędowym dla wówczas już samej mojej mamy, aby mimo wszystko dała sobie radę, aby dalej po prostu żyła, tak, ogarniała, można powiedzieć”

W sytuacji takiej dziecko najmłodsze, pozostające w domu rodzinnym – przy rodzicach, stawało się ich towarzyszem, wsparciem, opiekunem. Ten układ nie wskazuje na relacje tego typu względem rodzeństwa. Starsi bracia/starsze siostry pełnili raczej rolę swoistych satelit krążących wokół rodziny pochodzenia, lecz obserwujących jej funkcjonowanie z dystansu, pozostawiając w niej owo parentyfikowane dziecko z poczuciem odpowiedzialności za domowników i gospodarstwo domowe. Relacja z rodzeństwem – z powodu braku wspólnoty doświadczeń, wynikających z różnicy wieku oraz rzadkiego (niecodziennego) fizycznego kontaktu – miała charakter raczej zdystansowany i nie przypominała typowej, bliskiej relacji sióstr i braci.

Ostatni układ relacji występuje w rodzinach wielodzietnych, w których parentyfikowani narratorzy byli dziećmi „środkowymi”. W takich rodzinach dochodziło do dość specyficznego przekazywania roli „pomocnego” dziecka kolejnym siostram (istotny tu był czynnik płci). Stawała się ona odpowiedzialna za młodsze rodzeństwo realizując wobec niego funkcje opiekuńcze i wychowawcze.

No i właśnie tak mówili, że od dziecka mam taki instynkt macierzyński jakiś włączony, że zajmowałam się tą moją najmłodszą siostrą i ona często mówiła

do mnie „mamo”. W ogóle wołała mamę na przykład, przychodziła mama do pokoju, to mówiła: nie ty mama, tylko ta druga mama, na przykład. No i L. [imię siostry – przyp. B.Ch.] się tak zajmowałam, ja nie wiem jakoś po prostu tak miałam w głowie, że chcę ją wychować, żeby ona się w ogóle no wyszła na ludzi (W6, kobieta, lat 26).

Niezależnie zatem od relacji ze starszym rodzeństwem, parentyfikowany narrator przyjmował względem swojego młodszego rodzeństwa tę samą rolę, jaka opisana została w dwóch pierwszych układach relacji w rodzeństwie. Jednakże negatywne konsekwencje odwróconego porządku ról złagodzone niejako zostały przez obecność pozostałego rodzeństwa. Młodszym braciom lub siostram – podopiecznym pozostawały relacje z nie-parentyfikowanym rodzeństwem w rodzinie. Dzięki temu w dorosłości relacje parentyfikowanego dziecka z rodzeństwem – podopiecznym szybciej mogły wrócić do względnej normalności.

Jak wynika z przedstawionych układów relacji w rodzeństwie, z którego jedno było dzieckiem parentyfikowanym, zniekształceniu ulega nie tylko funkcjonowanie całego systemu rodzinnego, granice między subsystemem rodzicielskim i dziecięcym, ale także wewnętrzna integralność tego drugiego. Dziecko przejmujące rolę rodzica, stając się opiekunem, wychowawcą rodzeństwa przejmuje za nie odpowiedzialność. Ci zaś, którymi się opiekowano, tracą towarzysza zabaw i zyskują kolejnego rodzica, strażnika – kogoś, kto wymaga, próbuje chronić, zakazuje, nakazuje. Mamy tu więc do czynienia ze swoistym kontinuum doświadczenia rodzeństwa: zysk (przyrost obowiązków, odpowiedzialności troski u parentyfikowanego dziecka oraz wzrost poczucia bezpieczeństwa u podopiecznych) – strata (brak dziecięcej swobody, bez troski, zabezpieczenia ze strony rodziców u parentyfikowanego dziecka, utrata obecności brata/siostry oraz równorzędność relacji u rodzeństwa będącego w roli podopiecznego). Oznacza to nierównowagę w relacji, która ze swej natury jest równoważna, w miarę harmonijna i symetryczna. Intensywność tej asymetrii zależy od sytuacji rodzinnej, problemów, z którymi zmagają się cały system oraz ciężaru zadań składanych na barki dziecka parentyfikowanego.

PODSUMOWANIE

Przyjęta w badaniach perspektywa osób parentyfikowanych – tych, którzy stawali się opiekunami i wychowawcami rodzeństwa – to perspektywa dorosłych już dzieci, którym czas bez troski dzieciństwa został niejako odebrany.

Dokonana w artykule analiza układów relacji w rodzeństwie pokazuje kolejny obszar ich funkcjonowania, w którym niewątpliwie doświadczali straty. Wejście w nieswoją rolę stanowiło wyzwanie, obowiązek wynikający z poczucia lojalności i troski o funkcjonalność systemu rodzinnego. Dobro rodziny, rodziców i rodzeństwa to główny motyw działania oraz poczucie, że „tak trzeba”. Nierównowaga w relacjach rodzeństwa stanowiła przyczynę trudności czy zniekształceń ich kontaktów w dorosłym życiu. W zależności od omówionych w artykule układów tychże relacji, proces ich renormalizacji przebiegał w różnorodny sposób. Niekiedy rodzeństwo „odzyskiwało siebie nawzajem” po wielu latach pracy nad własnymi doświadczeniami.

Przedstawione w tekście wyniki analiz wskazują na konieczność podejmowania specjalistycznych działań diagnostycznych w odniesieniu do ról w rodzinie, doświadczenia parentyfikacji oraz możliwych konsekwencji takiej sytuacji. Wydaje się to niezbędne zwłaszcza w obliczu istotnych destrukcyjnych konsekwencji, jakie dostrzegają w swoim życiu dorosłe osoby parentyfikowane w dzieciństwie (Chojnacka, 2021a). Taka perspektywa wzbogaci obraz funkcjonowania rodziny jako systemu i może okazać się wartościowa dla osób z nią pracujących: przedstawicieli służb społecznych, edukacji, sektora organizacji pozarządowych i innych. Znajomość mechanizmu odwrócenia ról w rodzinie oraz kształtujących się w jego wyniku relacji może stanowić podstawę do przyjęcia kompleksowej strategii pomocowej obejmującej także relacje rodzeństwa.

BIBLIOGRAFIA

- BERTALANFFY, L. von (1984). *Ogólna teoria systemów*. Tłum. Ewa Woźnyłło-Woźniak. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- BURTON, L. (2007). Childhood adultification in economically disadvantaged families: A conceptual model. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 56(4), 329-345. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2007.00463.x>
- CHOJNACKA, B. (2018). Destrukcyjne odwrócenie ról w rodzinie jako forma przemocy utajonej. W: E. Borys, J. Frankowiak, L. Willan-Horla (red.), *W poszukiwaniu sposobów przeciwdziałania przemocy domowej* (s. 125-134). Olsztyn: Centrum Badań Społecznych UWM.
- CHOJNACKA, B. (2020). The loneliness and isolation of the parentified child in the family. *Paedagogia Christiana*, 45(1), 83-99. <https://doi.org/10.12775/PCh.2020.006>
- CHOJNACKA, B. (2021a). *Doświadczenie parentyfikacji. Perspektywa biograficzna*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- CHOJNACKA, B. (2021b). Codziennosc dziecka parentyfikowanego – rekonstrukcje narracyjne. *Przegląd Pedagogiczny*, 1, 277-297. <https://www.doi.org/10.34767/PP.2021.01.15>

- CHOJNACKA, B. (2022). Przekraczanie granic subsystemowych w rodzinie – analiza doświadczeń młodych opiekunów (young carers) w kontekście praw dziecka. *Paedagogia Christiana*, 2/50, 143-164.
- DICACCAVO, A. (2006). Working with parentification: Implications for clients and counselling psychologists. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practise*, 79(3), 469-478. <https://doi.org/10.1348/147608305x57978>
- EARLEY, L., CUSHWAY, D. (2002). Parentified child. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(2), 163-178. <https://doi.org/10.1177/1359104502007002005>
- FLEMING, W. M. (2003). Family Systems Theory. W: J. J. Ponzetti Jr. (red.), *International Encyclopedia of Marriage and Family* (s. 625-629). New York: Macmillan Reference USA.
- HINDE, R. A. (1997). *Relationships: dialectical perspective*. Hove, UK: Psychology Press.
- HOOPER, L. M. (2008a). The Application of Attachment Theory and Family Systems Theory to the Phenomena of Parentification. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 15(3), 217-233. <https://doi.org/10.1177/1066480707301290>
- HOOPER, L. M. (2008b). Defining and understanding parentification: Implications for all counselors. *The Alabama Counseling Association Journal*, 34(1), 34-43.
- HOWE, N., RECCHIA, H., KINSLEY, Ch. (2023). Sibling relations and their impact on children's development. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, <https://www.child-encyclopedia.com/pdf/expert/peer-relations/according-experts/sibling-relations-and-their-impact-childrens-development> (dostęp: 30.01.2024).
- IHINGER-TALLMAN, M., HSIAO, Y-L. (2003). Sibling relationships. W: J. J. Ponzetti Jr. (red.), *International Encyclopedia of Marriage and Family* (s. 1504-1511). New York: Macmillan Reference USA.
- JURKOVIC, G. J., MORRELL, R., THIRKIELD, A. (1999). Assessing childhood parentification: Guidelines for researchers and clinics. W: N. Chase (red.), *Burdened children* (s. 92-113). New York: The Guilford Press.
- KIM, H., ROSE, K. M. (2014). Concept analysis of family homeostasis. *Journal of Advanced Nursing*, 70(11), 2450-2468. <https://doi.org/10.1111/jan.12496>
- KOSIOL, M. (2015). Badanie relacji między rodzeństwem. Przegląd kwestionariuszy. *Polskie Forum Psychologiczne*, 20(1), 101-121.
- MILLER, I. W., RYAN, Ch. E., KEITNER, G. I., BISHOP, D. S., EPSTEIN, N. B. (2000). The McMaster Approach to Families: theory, assessment, treatment and research, *Journal of Family Therapy*, 22(2), 168-189. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00145>
- MINUCHIN, S., MONTALVO, B., GUERNEY, B. G. Jr., ROSMAN, B. L., SCHUMER, F. (1968). *Families of the slums*. New York: Basic Books.
- MINUCHIN, S. (1974). *Families and Family Therapy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- OHNRUP, J. M., POLLAK, E., PLAB-CHRISTL, A., WIEGAND-GREFE, S. (2011). Parentifizierung. Elternbefragung zur destruktiven Parentifizierung von Kindern psychisch erkrankter Eltern. W: S. Wiegand-Grefe, F. Mattejat, A. Lenz (red.), *Kinder mit psychisch kranken Eltern. Klinik und Forschung* (s. 375-398). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- PAWŁOWSKA, R. (2001). Środowisko rodzinne a rozwój osobowości dziecka. W: J. Żebrowski (red.), *Rodzina polska na przełomie wieków* (s. 222-234). Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

- RITTENOUR, C. E., MYERS, S. A., BRANN, M. (2007). Commitment and emotional closeness in the sibling relationship. *Southern Communication Journal*, 72(2), 169-183. <https://doi.org/10.1080/10417940701316682>
- SANG, J., CEDERBAUM, J. A., HURLBURT, M. S. (2013). Parentification, substance use, and sex among adolescent daughters from ethnic minority families: the moderating role of monitoring. *Family Process*, 53(2), 252-266.
- SCHIER, K. (2015). *Dorośle dzieci. Psychologiczna problematyka odwrócenia ról w rodzinie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- SCHÜTZE, F. (1983). Biographieforschung und Narratives Interview. *Neue Praxis*, 3, 283-293.
- ŚWIĘTOCHOWSKI, W. (2017). Rodzina w ujęciu systemowym. W: I. Janicka, H. Liberska (red.), *Psychologia rodziny* (s. 21-45). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- URBANIAK-ZAJĄC, D., KOS, E. (2013). *Badania jakościowe w pedagogice. Wywiad narracyjny i obiektywna hermeneutyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- VOLLING, B. L., BLANDON, A.Y. (3 marca 2003). Positive Indicators of Sibling Relationship Quality: The Sibling Inventory of Behavior (SIB) [referat]. The Child Trends' Positive Outcomes Conference, Washington, DC, USA.
- WAŁĘCKA-MATYJA, K. (2018). *Relacje interpersonalne dorosłych rodzeństw w aspekcie funkcjonowania psychospołecznego i krytycznych wydarzeń życiowych*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- ZNANIECKI, F. (2011). *Relacje społeczne i role społeczne. Niedokończona socjologia systematyczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

RELACJE RODZEŃSTWA W RODZINIE Z DOŚWIADCZENIEM PARENTYFIKACJI
– PERSPEKTYWA BIOGRAFICZNA

STRESZCZENIE

Rodzina to naturalne środowisko życia i rozwoju każdego człowieka. Zjawiska i doświadczenia w niej zachodzące wydają się niezwykle istotne dla funkcjonowania całego systemu oraz rozwoju jego poszczególnych członków. W artykule podjęta została problematyka relacji między rodzeństwem w rodzinie w sytuacji odwróconego porządku ról, to znaczy kiedy co najmniej jedno z dzieci (brat lub siostra) przejmuje obowiązki i zadania przypisane rodzicom. Przyjęta perspektywa badawcza umiejscawia doświadczenie parentyfikacji w biografiiach tzw. dorosłych dzieci, które w obliczu różnorodnych trudności rodzinnych stają się dla rodzeństwa opiekunami, wychowawcami wspierając czy nawet wyręczając w tych zadaniach rodziców. Celem prezentowanych w artykule analiz było rozpoznanie relacji rodzeństwa w kontekście systemowego rozumienia rodziny. Odwrócenie ról oznacza bowiem zniekształcenie granic między subsystemami rodzicielskim i dziecięcym. Analiza wywiadów (auto)biograficznych pozwoliła na odtworzenie owych układów rodzinnych, relacji w rodzeństwie oraz konsekwencji z nich wynikających.

Słowa kluczowe: relacje w rodzeństwie; parentyfikacja; system rodzinny.

SIBLING RELATIONS IN FAMILIES WITH THE EXPERIENCE OF PARENTIFICATION.
A BIOGRAPHICAL PERSPECTIVE

SUMMARY

The family is the natural environment in which every human being lives and develops. The phenomena and experiences occurring within it seem to be extremely important for the functioning of the whole system and the development of its individual members. This article addresses the issue of sibling relations in a families in a situation of reversed role order, i.e. when at least one of the children (brother or sister) takes over the duties and tasks ascribed to the parents. The adopted research perspective places the experience of parentification in the biographies of so-called adult children, who, in the face of various family difficulties, become caretakers and educators for their siblings, supporting or even relieving their parents in these tasks. The aim of the analyses presented in this article was to identify sibling relations in the context of a systemic understanding of the family. Role reversal implies a distortion of the boundaries between parental and child sub-systems. The analysis of the (auto)biographical interviews made it possible to reconstruct these family systems, sibling relationships and the consequences resulting from them.

Keywords: sibilings relations; parentification; family system.